

Forced to Spend Money?

ויקרא ה:ד

1. או נָפֵשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בְשִׁפְתָיִם לְהִרְעוֹת אוֹ לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטֵא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה וְנִגְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יִדַע וְאִשָּׁם לְאַחַת מֵאלֹהֵי:

תורה תמימה ויקרא ה:ד

2. האדם בשבועה - פרט לאנוס (ג) [שבועות כ"ו א']:

תורה תמימה הערות ויקרא פרק ה

3. (ג) ועיין ביו"ד סי' רל"ב סי"ב הרבה פרטי אונסין, ... וכתב הרמ"א שם בשם הריב"ש שגם מי שאפשר לסלקו ע"י ממון הרבה נקרא אונס ולא מחייבין ליה לבזבז הרבה ממון, והב"ח דחה דין זה מהלכה ע"פ מה דקיי"ל באו"ח סי' תרנ"ו דהא דאין אדם מחויב לבזבז כל ממונו עבור מצוה הוא רק עבור מ"ע, אבל כדי שלא יעבור על ל"ת מחויב לבזבז כל ממונו, והכא אם לא יקיים שבועתו יעבור על לאו דלא יחל דברו, ועיי"ש בט"ז שנדחק לתרץ דברי הרמ"א. אבל לדעתי דברי הריב"ש צודקים ונכוחים מאוד, כי הנה עיקר הטעם דחייב בבזבז ממון עבור ל"ת ולא עבור עשה כתבו המפרשים משום דבהעדר קיום מ"ע אינו ניכר ונראה מפורש שעובר על מצות ה', משא"כ כשיעבור על ל"ת נראה וניכר מפורש העבירה, ויש בזה משום חלול השם. ולפי זה הלא פשוט הדבר, דבעבירה על ל"ת בשב ווא"ת הוי כמו בטול מ"ע, וא"כ אחרי דביטול השבועה הוא ל"ת בשב ווא"ת, והיינו לא יחל דברו, והוי כמו העדר קיום מ"ע, ולכן אינו מחויב לבזבז עבור זה הרבה ממון כמו על מ"ע, ודו"ק.

בית יוסף יורה דעה סימן רלב [אות יב]

4. כתב הריב"ש (בסי' שפ"ז) ולענין טענת האונס שטוען בעל הדין שהיה אונס לפי שהסוכן עיכבו ואם יעבור על מצותו ינזק בממון, אפילו לא היה יכול לבטל אונסו אלא על ידי ממון הרבה שיצטער בנתינתו נראה לי שחייב ולא יעבור על מצות לא תעשה.

דרכי משה סימן רלב אות ו

5. אמנם כתב בתשובה סימן צט דאם אירע לאחד אונס אע"פ שיכול לפייס בממון אפילו הכי הוי אונס.

שר"ת הריב"ש סימן צט

6. ... שלא קבל עליו לפייסה אלא בנוהג העולם, וכאונס' דלא שכיח כלל דמי, שהוא טענה אפי' בגיטין לכ"ע. וא"כ, כ"ש בשאר תנאים שיש בהם טענת אונס. כגון בנדון זה, שאם פייסה במה שדרך אשה שכמותה להתפייסה, ולא נתפייסה, שפטור, דאנוס הוא.

ט"ז יורה דעה סימן רלב ס"ק יז

7. ע"י ממון הרבה. - מו"ח ז"ל הקשה על זה ממה שכתב רמ"א בא"ח סימן תרנ"ו (אם) [אבל] לא תעשה יתן כל ממונו קודם שיעבור ולפיכך עקרה כאן מהלכה ולא קשה מידי דהכא לא עבר כלל דאמרינן

דעל דעת זה לא נשבע כלל שיבזבז ממון הרבה והרי חלה בנו דהועיל כאן וזה ודאי דלא מועיל לבטל שום לא תעשה בשביל חלה בנו:

ש"ך יורה דעה סימן רלב ס"ק כג

8. ואם אירע לו אונס כו' - נראה שהרב מיירי שהענין מוכח או שאומדין הדברים שלא היה רצונו מתחלה על כך שיתן ממון הרבה כזה לקיים שבועתו וכן כתב בפסקי מהרא"י סימן רנ"ד וז"ל וא"ת ישכור תיירים בק' מנה וילך וישוב לבטח האי נמי חשוב אונסא כדאיתא בפרק כל הגט אטו תרקבי דדינרי בעי למיתב לה כו' ומביאו בס' ב"ה וכן כתב הרשב"א בתשובה סימן תשע"א בהדיא אבל אם אינו בענין זה יתן כל ממון שבעולם ולא יעבור על שבועתו אלא יתיר שבועתו היכא דאפשר וכן מבואר בריב"ש סימן שע"ז ובזה נסתלקה תמיהת הב"ח על הרב ע"ש:

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תרנו אות ח

9. יתן. עיין מ"א. ... ויראה החילוק בין עשה ללא תעשה, זה קום ועשה וזה שב ואל תעשה.

שו"ת הריב"ש סימן שפז

10. ואם יביא עוד ראיה, בעל הדין לומר: שמבטלין מצוה מפני הפסד ממון מרובה. מדאמרינן בב"ק פרק קמא (ט':): אמר רב הונא: במצוה עד שלישי. מאי שלישי? אילימא: שלישי ביתו, אלו מתרמו ליה תלת מצותא, יהיב כולי ביתיה? אלא אימא: וכו'. דאלמא: דאפילו פחות משלישי, לית ליה למיתן לקיומי מצוה. ומדקאמר: אלו מתרמו ליה; משמע דאפי' למצוה עוברת, כאתרוג וסכה. וכ' הראב"ד ז"ל, שהטעם: כדי שלא יבא לידי עוני, ויפיל עצמו על הצבור. וכמ"ש: עשה שבתך חול וכו'. ואמרו: המבזבז וכו'. כבר כתב הרב ז"ל, שלא אמרו אלא במצות עשה, אבל במצות ל"ת אפילו כל ממונו (עי' בב"ח או"ח סס"י תרנ"ו). ואם יאמר בעל הדין: שמצות לא תעשה שאין בה מעשה, הרי היא בענין זה כמצות עשה, כיון שאינו עובר בידים: עליו הראיה. שאם התירו במצות עשה הקלה, ובשב אל תעשה, אין למדין ממצות לא תעשה: שאין למדין חמור מקל, להקל. סוף דבר, אין דעתנו נוטה שיהא אונס ממון פוטר בנדון זה.

רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן קנז

11. (שם בהג"ה) ולא יעבור לא תעשה. הנה מדברי תשובת חות יאיר (סימן קל"ט) מבואר דאם הוא לאו שא"ב מעשה הוי כמו לעבור על עשה וא"צ ליתן כל ממונו. ועיין במשבצות זהב (סימן תמ"ו סק"ו) ואולם בתשובת הריב"ש (סימן שפ"ז) מבואר דכל שהוא לעבור על לאו אף באין בו מעשה צריך ליתן כל אשר לו ולא יעבור.